

СТОТИНА ДРУГА

1. Она ко заиста воли Бога моли се без расејаности. Онај, пак, ко се моли без расејаности заиста љуби Бога. Без расејаности не може да се моли онај ко ум има привезан за било шта земаљско. Према томе, Бога не воли онај чији је ум везан за било шта земаљско.

2. Ум који се дуго бави неком чулном ствари свакако поседује страст према њој, тј. или похоту, или тугу, или гнев, или злопамћење. Уколико не презре ту ствар, ум неће моћи да се ослободи страсти,

3. Надвладан страстима, ум се привезује за вештаствене ствари. Одвојивши га од Бога, оне га наводе да се бави њима. Љубав Божија, међутим, ум одрешује од окова, убеђујући га да презире не само чулне ствари, него и сам привремени живот.

4. Дело заповести је да појмове о стварима учини простим, а читања и сагледавања - да ум учине невештаственим и безвидним. Из њих се, опет, рађа нерасејана молитва.

5. Да би се ум потпуно ослободио од страсти и да би се могао молити без расејаности није довољан само пут делања. Неопходна су и различита духовна сагледавања. Јер, делање ослобађа ум само од неуздражања и мржње, док га духовна сагледавања избављају од заборавности и незнања. Тек тада ум може да се моли како треба.

6. Постоје два крајња стања чисте молитве. Једно се дешава онима који се баве делањем, а друга онима који се баве сагледавањем, Прво настаје у души ад страха Божијег и добре наде, а друго од Божанске љубави и крајње чистоте. Обележје првог степена јесте сабрани ум у односу на све светске појмове и молитва без расејаности и сметње као пред самим Богом (као што се заиста и збива). Знак другог стања јесте ум који у молитвеној чежњи бива обузет Божанском и бескрајном светлошћу, те више не осећа ни себе, нити ишта друго од постојећег, осим Онога који је љубављу у њему издејствовао просвећење. Стремећи ка смисловима Бога, ум тада стиче чиста и разговетна откривења о Њему.

7. [Човек] се прилепљује за оно што воли. Не желећи да га се лиши, он презире све што га у томе омета. Онај ко воли Бога истрајава у чистој молитви, те из себе избацује сваку страст која га омета.

8. Онај ко одбаци мајку свих страсти, тј. самољубље, лако ће, уз Божију [помоћ] odstrанити и остале, тј. гнев, тугу, злопамћење итд. Онај, пак, ко је савладан првом, и од других бива рањаван, макар и не хтео. Самољубље је, опет, страст према телу.

9. Људи се међусобно воле из пет узрока. Од њих су неки достојни похвале, а неки осуде. Они се, дакле, воле или ради Бога (као што врлински [човек] воли све, и као што њега воли чак и неврлински), или по природи (као што родитељи воле децу и обратно), или из таштине (као што хваљени воли онога који га хвали), или због среброљубља (као што се воли богати ради добитка), или из сластољубља (као што онај ко служи стомаку и ономе што је под стомаком [воли лица која му у том смислу служе]). Прва [љубав] је похвална, друга - средња, а остале су страсне.

10. Уколико се дешава да једне мрзиш, друге и волиш и мрзиш, треће волиш под меру, а четврте прекомерно, неједнакост ће ти показати да си далеко од савршене љубави која подразумева да сваког човека подједнако волиш.

11. *Уклони се од зла и чини добро* (Пс.33,14), тј. бори се са непријатељима да би умањио страсти, а потом се држи трезвоумља како се не би умножиле. И опет, бори се да стекнеш врлине, а потом се држи трезвоумља како би их сачувао. То је оно речено: Делати и неговати (Пост.2,15).

12. [Демони], који нас по допуштењу Божијем кушају, или распаљују желатељни део душе, или смућују раздражајни, или помрачују словесни, или тело облажу патњом, или разграбљују наше ствари.

13. Демони нас искушавају сами или против нас наоружавају људе који се не боје Господа. Сами нас искушавају када се удаљујемо од људи, као Господ у пустињи (Мт.4,3-10), а преко људи када су око нас, као и Господа преко фарисеја (уп. Мт.9,34). Ипак, гледајући на наш образац [тј. Господа], ми ћемо их одбити у оба случаја.

14. Када ум почне да напредује у љубави Божијој, демон хуле почиње да га куша и да му убацује помисли. Људи такве помисли не могу измислити, већ само њихов отац - ђаво. Он то чини стога што завиди богољупцу, хотећи да га доведе до очајања. Јер, [човек] који поверује да сам измишља такве помисли, више неће моћи да се усуди да се Богу узноси са уобичајеном молитвом. Међутим, злочинац не постиже свој циљ, него нас још више утврђује. Јер, када нас напада и када се бранимо, ми постајемо искуснији и истинитији у љубави Божијој. *Мач њихов да уђе у срце њихово и лукови њихови да се сломају* (Пс.36,15).

15. Посматрајући видљиве ствари, ум их преко чула поима у њиховој природи. Ни сам ум није зло, ни природно поимање, ни ствари, нити чула, с обзиром да су дела Божија. Шта је, међутим, зло? Очеvidно, страст [која произилази] из природног поимања. Она може да се избегне при употреби појмова уколико ум бди.

16. Страст је неприродно кретање душе или због бесловесне љубави или због нерасудне мржње према некоме или према нечему чулном. На пример, постоји бесловесна љубав према јелима, према жени, новцу или пролазној слави, или према чулним стварима или према нечему што их пружа. И нерасудна мржња се односи на нешто од наведенога, или на онога ко омета приступ ка њима.

17. И опет, зло је погрешна употреба појмова, за којом следи злоупотреба ствари. На пример, у односу на жену правилна употреба супружанства има за циљ рађање деце. Онај, пак, ко гледа само на уживање грешни у расуђивању, сматрајући добрим оно што није добро. Он, дакле, општећи са женом чини погрешну употребу. Слично бива и у односу на друге ствари и појмове.

18. Када демони твој ум удаље од целомудрености и опколе га блудним помислима, ти са сузама говори Владици: *Они који ме изагнаше, сада ме опколише* (Пс.16,11), и: *Радости моја, избави ме од оних који ме опколише* (Пс.31,7), те ћеш се избавити.

19. Демон блуда је снажан и силно напада оне који се боре са страшћу. Он је нарочито снажан уколико је [човек] немаран у односу на [количину] хране и разговор са женама. Он најпре ум поткрада пријатношћу сласти, а затим кроз сећање приступа [човеку] кад се

одмара распаљујући му тело и представљајући уму различите [срамне] облике, призивајући га на пристанак на грех. Уколико хоћеш да се у теби не задржавају такве [слике], пригрли пост, труд, бдење и добро безмолвије са упорном молитвом.

20. [Демони] стално ишту нашу душу и покушавају да је ухвате посредством страсних помисли, те да је баце у грех разума или у грех на делу. Међутим, када виде да ум не прима њихова [искушења], они се постиђују и посрамљују (Пс.34,4). Када га, пак, нађу заузетог духовним сагледавањем, они се брзо враћају назад веома постиђени (Пс.6,11).

21. Дело ђакона врши онај ко вежба ум свој за свештене подвиге и одгони од себе страсне помисли. Дело презвитера врши онај ко просвећује ум свој у познању бића и отклања лажноимено знање. Дело, пак, епископа врши онај ко усавршава ум свој светим миром познања Свете Тројице којој се поклањамо.

22. Демони слабе када се кроз испуњење заповести у нама умањују страсти, а гину када оне кроз бестрашће душе потпуно ишчезавају из ње. Они [тада] у души не налазе страсти помоћу којих су се у н.ој држали и помоћу којих су војевали против ње. То и значи речено: *Изнемоћи ће и пропаћиће од лица Твога* (Пс.9,3).

23. Једни људи избегавају страсти из страха од људи, други из таштине, и други опет из уздржања. Неки се, најзад, ослобађају страсти по судовима Божијим.

24. Све речи Господње се свде на четири [ствари]: заповести, догмате, опомене и обећања. Њих ради и ми подносимо сваку тескобу живота, тј. постове, бдења, спавање на голој земљи, трудове и заморе у служењу [ближњима], вређања, бешчашћа, мучења, смрти и слично. [Пророк Давид] каже: *Ради речи уста твојих ја сачувах путеве жестоке* (Пс.16,4).

25. Награда за уздржање јесте бестрашће, а за веру - познање. Бестрашће, пак, рађа расуђивање, а познање - љубав према Богу.

26. Када постигне делатне врлине, ум напредује у разборитости, а када постигне сагледатељну врлину - напредује у познању. [Разборитост] подвижнику пружа разликовање врлине од порока, а [познање] свога заједничара приводи смислу бестелесних и телесних

[бића]. Благодати богословља, пак, ум се удостојава када на крилима љубави превазиђе наведено, те пребива у Богу и уз помоћ Духа испитује Његов смисао по својој могућности.

27. Желећи да богословствујеш, немој тражити смисао [Бога] по себи с обзиром да њега не може постићи не само људски ум, него ни ум било којег бића после Бога [тј. ни анђела]. Напротив, испитуј по могућности само оно што је око Њега, тј. Његову вечност, безграничност и неограниченост, благодат и мудрост, те творачку, промислитељску и судијску силу за сва бића. Јер, међу људима је велики богослов онај ко, макар и делимично, разоткрије наведени смисао.

28. Снажан је човек који је делању припојио знање. Јер, делањем он исушује похоту и умирује гнев, а знањем окриљује ум свој и узноси се к Богу.

29. Говорећи: *Ја и Отац смо једно* (Јн.10,30), Господ означава истоветност суштине. Када опет каже: *Ја сам у Оцу и Отац у мени* (Јн.14,И), Он указује на нераздељивост Ипостаси. Према томе, раздељујући Сина од Оца тритеисти падају у двоструку провалију. Говорећи да је Син савечан Оцу и раздељујући га [истовременој од Њега, они су принуђени да говоре да није рођен од Оца, те падају [у јерес] која признаје три Бога и три начела. Или, опет, говорећи да је Син рођен од Оца и раздељујући га од Њега, они су принуђени да говоре да му није савечан, те Господара времена потчињавају времену. Треба, дакле, по великом Григорију [Богослову] сачувати и [веру] у Једног Бога и исповедати Три Ипостаси, сваку са Њеним [личним] својствима. Јер, по њему, [Света Тројица] се „дели”, премда „нераздељиво” и „сједињује”, премда „раздељиво”. Стога је чудесно и раздељење и сједињење. Јер, у чему би се састојала чудесност кад би се Син са Оцем сједињавао и раздељивао као човек са човеком и ништа више?

30. Онај ко је савршен у љубави и ко је достигао врхунац бестрашћа не познаје разлику између себе и другога, или свога и туђег, или између верног и неверног, или између роба и слободног, или чак између мушког и женског. Ставши изнад тираније страсти и гледајући на једну човечанску природу, он све сматра једнаким и према свима је подједнако расположен. Јер, за њега *нема више Јудејца ни Јелина, нема*

више роба ни слободног, нема више мушког ни женског, него је све и у свему Христос (Гал.3,28).

31. Повод да у нама покрећу страсне помисли демони налазе у страстима које се гнезде у души. Потом они њима ратују против ума, наводећи га да се сагласи на грех. Пошто га победе, они га наводе у грех разумом. Када и у томе успеју, они га као заробљеника вуку на грех делом. Опустошивши, дакле, душу кроз помисли, демони се повлаче заједно са њима, те у уму остаје само идол греха, о коме говори Господ: *Када угледате гнусобу опустошења где стоји на месту светоме, ко чита да разуме (Мт.24,15)*. Свето место и храм Божији јесте ум човечији. Опустошивши душу страсним помислима, демони су у њему поставили идол греха. Исто се десило и историјски, у шта не сумња нико од оних који су читали дела Јосипа [Флавија], Осим тога, неки говоре да ће се исто десити и при антихристу.

32. Постоје три покретача који нас подстичу на добро: природна семена [добра у нама], свете силе [тј. анђели] и добро произвољење. Природна семена нас покрећу да људима чинимо оно што бисмо хтели да они нама чине (Лк.6,31). Осим тога, она нас покрећу да по природи укажемо милост уколико видимо да се неко налази у тескоби или невољи. Свете силе нам помажу да, покретани на добро дело, нађемо добру сарадњу и напредујемо. Добро произвољење нам, пак, помаже да разликујемо добро од зла и да изабирамо добро.

33. Три су, опет, покретача који нас наводе на зло: страсти, демони и зло произвољење. Страсти [нас покрећу] када бесловесно желимо неку ствар, тј. храну у невреме и без потребе, или жену без намере рађања деце и незакониту, када се неоправдано гневимо или жалостимо на онога који нас бешчасти или нам наноси штету. Демони [нас покрећу] када, улучивши згодно време у нашем немару, изненада нападну на нас, са великом жестином покрећући наведене страсти и њима слично. Зло произвољење [нас], међутим, [покреће] када и поред знања о добру претпостављамо зло.

34. Награда за напоре око врлине јесте бестрашће и познање: њих двоје су заступници за Царство небеско, као што су страсти и незнање заступници за вечно мучење. Онај, дакле, ко се не труди ради самог добра, него ради људске славе, чуће речи из [Светог] Писма: *Иштете и не примате, јер погрешно иштете (Јак.4,3)*.

35. МНОГО од онога што људи чине јесте по природи добро, премда због неких разлога може бити и да није добро. На пример, пост и бдење, молитва и псалмопојање, милостиња и гостопримство су по природи добра дела. Међутим, када се врше из таштине, она већ нису добра.

36. У свим нашим делима Бог прати намеру, тј. да ли све чинимо ради Њега, или из неког другог разлога.

37. Када чујеш [Свето] Писмо да говори: Јер ћеш *дати свакоме по делима његовим* (Рим.2,6), схвати да Бог неће наградити дела која су учињена без доброг циља, премда и изгледају добра, него само дела која су учињена са добрим циљем. Јер, суд Божији не гледа на дела, него на циљ са којим се чине.

38. Демон гордости има двоструко лукавство. Он или убеђује монаха да све успехе припише себи, а не Богу - Даваоцу добара и Помоћнику у успеху, или га (уколико не успе [у првој намери]), наговара га да ниподаштава мање савршену братију. Монах који тако чини, међутим, не зна да га ђаво убеђује да порекне помоћ Божију. Јер, ниподаштавајући оне који још нису успели у добру, он очигледно сматра да је сам својим силама напредовао. То је, међутим, немогуће, као што је и Господ рекао: *Без мене не можете чинити ништа* (Јн.15,5). Јер, наша немоћ без Даваоца добара не може добро привести крају, чак и кад је покренута ка њему.

39. Онај ко је познао немоћ људске природе стекао је опит Божије силе. Нешто стекавши помоћу ње и нешто се трудећи да постигне, он никада никога од људи не ниподаштава. Јер, он зна да је Бог њему помогао да се ослободи од многих и тешких страсти и да може да помогне свакоме другоме, нарочито онима који се подвизавају Њега ради. Он по неким својим судовима не ослобађа све одједном од страсти, него као добар и човекољубив лекар оне који се труде исцељује у своје време.

40. Гордост се појављује када страсти престану да дејствују или услед недостатка њихових узрока или услед лукавог одступања демона.

41. Скоро сваки грех настаје ради уживања. Он се, пак, истребљује злопаћењем и тугом, било вољном - кроз покајање, или невољном - кроз невољу коју устројава промисао Божији. *Јер*, каже се,

да смо сами себе испитивали, не бисмо били осуђени? А кад нам Господ суди, кара нас, да не будемо осуђени са светом (1.Кор. 11,31-32).

42. Када ти дође неочекивано искушење, немој кривити онога кроз кога је дошло, него тражи његов узрок [у себи], те ћеш наћи исправљење. Јер, преко једног или преко другог требало је да испијеш горку чашу судова Божијих.

43. Уколико си рђав немој одбијати злопаћење како би се смирио и одбацио гордост.

44. Једна искушења људима причињавају уживање, друга - жалости, а друга опет - телесну патњу. Јер, сагласно са узроцима страсти у души Лекар душа по својим судовима прилаже и лек.

45. Навале искушења на једне наилазе ради уклањања већ учињених грехова, на друге - ради прекраћења оних који још трају, а на пеке - ради ометања оних који би се тек учинили. Уосталом, постоје и искушења која се попуштају ради испитивања, као код Јова.

46. Разумевајући целебност Божанских судова, благоразуман [човек] са благодарношћу подноси све невоље које га сналазе, сматрајући да њихов узрок није ништа друго до његови греси. Неразуман, пак, [човек] не познаје премудри промисао Божији. Грешећи и бивајући кажњаван, он или Бога или друге људе сматра узроком својих невоља.

47. Постоје средства за заустављање деловања страсти и за спречавање њиховог узрастања. Постоје и друга средства која их ограничавају или чак укидају. На пример, пост, труд и бдење не дозвољавају да похота узраста, док је отшелништво, сагледавање, молитва и љубав према Богу ограничавају и укидају. Исто тако, незлопамтивост и кротост обуздавају гнев и не дају му да узраста, док га љубав, милостиња, благод и човекољубље ограничавају.

48. Похота онога који свој ум има непрестано окренут ка Богу постепено прераста у божанску чежњу, док му се гнев преобраћа у божанску љубав. Дуговременим учествовањем у божанском обасјању ум постаје сав светлозаран. Потчинивши себи страдални део [душе], он га преобраћа, као што је речено, у неухватљиву божанску чежњу и у непрестану љубав, свецело га преводићи од земаљског ка Божанском.

49. [Има људи] који не завиде, не гневe се и који нису злопамтљиви према ономе ко их је увредио. Ипак, из њиховог понашања се још не може закључити да имају и љубав према њему. Јер, они и без да воле могу да, по заповести (уп. Рим.13,17), не враћају зло за зло. Међутим, без приморавања себе, они не могу да враћају добро за зло. Јер, да чини добро из [свег] расположења и онима који га мрзе (Мт.5,44) може само онај ко има савршену духовну љубав.

50. [Човек] који не воли неког другог не мора уједно и да га мрзи, као што ни онај ко не мрзи другог не мора самим тим и да га воли. Напротив, он према њему може да се налази у средњем стању, тј. нити да га воли, нити да га мрзи. Јер, расположење љубави изазивају само пет побуда које су наведене у деветом поглављу стотине, од којих је једна похвална, једна средња, а три порочне.

51. Видећи да се твој ум са уживањем бави вештаственим стварима и да радо размишља о њима, знај да их више воли неголи Бога. *Јер, гдје је благо ваше, вели Господ, онде ће бити и срце ваше* (Мт.6,21).

52. Ум који се сјединио са Богом и у Њему пребива молитвом и љубављу постаје мудар, благ, силан, човекољубив, милостив, дуготрпелив. Просто речено, он у себи садржи скоро сва божанска својства. Удаљивши се, пак, од Њега и приљубивши се за вештаство, он постаје сластољубив, звероподобан и сличан животињама, борећи се са људима око њега.

53. [Свето] Писмо вештаствене ствари назива светом. Световњаци су они чији се ум бави вештаственим стварима и којима [Свето] Писмо говори са опоменом: *Не љубите свет ни оно што је у свету... Похота телесна, похота очију и надменост живљења није од Оца, него је од света* (1.Јн.2,15-16), итд.

54. Монах је онај ко је ум свој одвојио од вештаствених ствари и пребива у Богу уздржањем, љубављу, псалмопојањем и молитвом.

55. Делатељ је мислени чувар стоке. Јер, наравствени успеси могу бити означени као стока с обзиром да је Јаков рекао: *Људи пастири су слуге твоје* (Пост.46,34). Сагледатељ је, међутим, пастир оваца. Овце, наиме, означавају помисли које ум напаса на гори

сагледавања. Због тога је *сваки пастир оваца гнусан Египћанима* (Пост.46,34), тј. непријатељским силама.

56. Порочан ум следује тело које је распаљивано сопственом чулном похотом и уживањем и слаже се са његовим маштањем и стремљењима. Врлински ум се, пак, уздржава и удаљује од страсних маштања и стремљења, настојећи да побољша његово понашање.

57. Неке врлине су телесне, а неке душевне. Телесне су пост, бдење, спавање на земљи, служење [другима], рукодеље да се не би било на терету другима или ради давања [сиромашнима], итд. Душевне, пак, врлине су љубав, дуготрпљење, кротост, уздржање, молитва итд. Уколико се деси да због неке невоље или телесног стања (као што је болест или нешто слично) нисмо у стању да вршимо наведене телесне врлине обрешћемо опроштај од Господа који зна наше разлоге. Међутим, уколико не упражњавамо душевне врлине пећемо имати никакав изговор, с обзиром да не подлежу сличним сметњама.

58. Љубав према Богу убеђује онога ко је поседује да презире свако пролазно уживање и свако страдање и жалост. Нека те увере у речено сви свети који су толико много страдали ради Христа.

59. Чувај се мајке свих зала, тј. самољубља које представља бесловесну љубав према телу. Од њега се наводно оправдано рађају три првотне страсне и најопштије безумне помисли, тј. стомакоугађање, среброљубље и таштина. Оне као повод узимају наводну неопходност телесне потребе. Из њих се потом рађа целокупан списак зала. Треба, дакле, као што је речено, бити веома пажљив и борити се против њега са великим трезвоумљем. Јер, кад се оно одбаци, одбацује се истовремено и све што је од њега.

60. Страст самољубља наговара монаха да има милост према телу и да му снисходи преко мере у погледу хране, наводно ради [доброг] старања и управљања. На тај начин, завођен мало по мало, он упада у пропаст сластољубља. Световњака, пак, она наговара да се побрине да испуни своју похоту (уп. Рим.13.14).

61. Говоре да крајњи степен молитве представља одвајање ума од тела и света, тј. да буде невештаствен и безвидан. Онај ко, дакле,

такво стање одржава ненарушивим заиста се моли *без престанка* (уп. 1.Сол.5,17).

62. Умирући, тело се одваја се од свих ствари овога света. И ум на крајњем степену молитве умире, одвајајући се од свих светских појмова. Уколико не умре таквом смрћу, он неће моћи да пребива и живи са Богом.

63. Монаше, нека те нико не превари [тврдећи] да се можеш спасти робујући сластољубљу и таштини.

64. Тело грешит преко ствари. Телесне врлине, пак, јесу његов васпитач како би се уцеломудрило. Тако и ум грешит страсним помислима. Његов, пак, васпитач јесу душевне врлине које му [помажу] да чисто и бестрасно посматра ствари и буде целомудрен.

65. Дане наслеђују ноћи и лета зиме. Тако и таштину и уживање [наслеђују] жалости и патња или у садашњем или у будућем веку.

66. Нико од оних који греше неће моћи да избегне Будући суд без овдашњих вољних напора или невољних беда.

67. Говоре да Бог због пет разлога допушта да нас нападају демони. Први је разлог, кажу, да будући нападани и бранећи се, схватимо разлику врлине и зла; други - да бисмо борбом и трудом стекли врлину која ће бити чврста и неизмењива; трећи - да напредујући у врлини не бисмо високо мислили о себи већ се научили смиреноумљу; четврти - да бисмо из искуства упознали зло и омрзли га савршеном мржњом (Пс.139,22); и пети, поврх свих - да не бисмо, поставши бестрасни, заборавили своје слабости или силу Онога ко нам је помагао.

68. Ум онога ко је гладан машта о хлебу, а онога ко је жедан - о води. Тако и ум стомакоугодника машта о разноврсним јелима, сластољупца - о женским облицима, таштога - о људским почастима, среброљупца - о добицима, злопамтљивца - о одмазди увредиоцу, завидника - о чињењу штете ономе коме завиди. Слично је и код осталих страсти. Јер, ум који је узнемираван страстима прима страсне појмове и при будном стању тела и у сну.

69. Када похота узрaste ум у сновима машта о стварима које достављају уживање. Када, пак, нарaste гнев он [у сну] види ствари које изазивају страх. И нечисти демони усиљавају и распаљују страсти, узимајући за сарадника нашу немарност. Њих, пак, умањују свети анђели, покрећући нас на делање врлина.

70. Уколико је често надраживан, желатељни део душе у душу усађује дубоку навику сластољубља. Исто тако, уколико је стално узнемираван, раздражајни део ум чини страшљивим и немужевним. Први [део] се лечи подвигом дугог поста, бдења и молитве, а други - благошћу, човекољубљем, љубављу и милостињом.

71. Демони нас нападају или преко ствари или преко страсних мисли о самим стварима. Преко ствари нападају оне који се налазе међу стварима, а преко мисли оне који су одвојени од ствари.

72. Колико је лакше грешити разумом неголи делима, толико је теже борити се са мислима неголи са стварима.

73. Ствари се налазе ван ума, а мисли о њима - у њему. Према томе, од њега зависи да ли ће их користити добро или рђаво. Јер, злоупотреба ствари иде за погрешном употребом мисли.

74. Ум прима страсне мисли на три (начина): преко чула, преко састава тела и преко сећања. Ум се, дакле, покреће на страсне помисли преко чула на која делују ствари према којима имамо страст. Опет, он се покреће на страсне помисли или на устајање против промисла [Божијег] преко састава тела, који се мења услед неумерености у јелу, или под дејством демона, или због неке болести. Најзад, он се покреће на страсне помисли и кроз сећање које доноси мисли о стварима према којима смо имали страст.

75. Од ствари које нам је Бог дао на употребу неке се налазе у души, неке у телу, а неке опет изван тела. У души се налазе њене силе, у телу - чула и други удови, а изван тела - храна, иметак и остало. Добро, дакле, или рђаво коришћење њима и оним што од њих производи показује нас врлинским или порочним.

76. Од онога што производи из ствари нешто се налази у души, нешто у телу, а нешто изван тела. У души су знање и незнање, заборавност и сећање, љубав и мржња, жалост и радост итд. У телу су

уживање и бол, осетљивост и неосетљивост, здравље и болест, живот и смрт и слично. Изван тела су деца и бездетност, богатство и сиромаштво, слава и неславност итд. Нешто од тога људи сматрају добром, а друго злом. Међутим, ништа од тога није зло по свом замислу, већ постаје зло или добро у зависности од употребе.

77. Знање је по природи добро, као уосталом и здравље. Међутим, многима је више користило оно што је супротно. Јер, порочнима знање не бива на добро, премда и јесте по природи добро, као што је речено. Слично томе, [њима не бива на добро] ни здравље, ни богатство, ни радост, будући да их не употребљавају на корист себи. Није ли за њих онда корисније супротно? Према томе, ни оно супротно по свом смислу није зло, премда се и мисли да је зло.

78. Немој злоупотребљавати појмове [о стварима] да не би по нужди злоупотребио и ствари. Јер, онај ко најпре не сагреша у разуму, никада неће сагрешити на делу.

79. *Обличје земаљскога* јесу главни пороци, тј. неразумност, страшљивост, разуданост и неправичност, а *обличје небескога* су главне врлине, тј. благоразумност, храброст, целомудреност и правичност. Но, *као што носимо обличје земаљскога, тако ћемо носити и обличје небескога* (1.Кор. 15,49).

80. Уколико хоћеш да нађеш пут који води у живот (Мт.6, 14), тражи га у Путу који је рекао: *Ја сам пут и истина и живот* (Јн.14,6). Тамо ћеш га наћи. Међутим, тражи га са великим трудом, с обзиром да *их је мало који га налазе* (Мт.7,14), како не би отпао од оних „мало” и нашао се са многима.

81. Душа престаје да греша из пет [разлога]: из страха од људи, из страха од Суда [Божијег], због будуће награде, из љубави према Богу, или, најзад, због гриже савести.

82. Неки говоре да зло у суштини не би постојало да нема неке друге силе која нас вуче к њему. Та сила није ништа друго до немар према природној делатности ума. Стога они који показују марљивост увек чине добро и никада зло. Уколико, дакле, хоћеш, и ти можеш одагнати од себе немарност, те ћеш уједно протерати и зло, које представља погрешну употребу мисли, којој следи злоупотреба ствари.

83. У природи нашег словесног дела је да се потчињава Божанственом Слову и да управља нашим бесловесним делом. Уколико се тај поредак сачува у свему, зла неће бити у бићима, нити ће се наћи оно што вуче на њега.

84. Неке помисли су просте, а неке сложене. Просте помисли су бестрасне, а сложене су страсне с обзиром да се састоје из страсти и мисли. Стога ми можемо видети како многе просте помисли прате сложене, када почну да се крећу према греху у разуму. Наведимо [пример] злата. Некоме је дошла у сећање страсна помисао о злату. Он се у разуму устремио да га украде и тако учинио грех у уму своје. Заједно са сећањем о злату ишло је и сећање о новчанику, о ладици, о ризници и др. И док је сећање на злато било сложено (с обзиром да је у себи имало страст), дотле је сећање на новчаник, ладицу и друго било просто (будући да према њима ум није имао страст). Слично бива и са сваком другом помисли, тј. о таштини, о жени, и свему осталом. Јер, нису страсне све помисли које прате страсну помисао, као што је показао пример. На тај начин, дакле, можемо познати које су мисли страсне, а које просте.

85. Неки говоре да демони у сну дотичу [детородне] удове [нашег] тела, покрећући страст блуда. Покренута страст потом кроз сећање приводи облик жене у ум. Други, пак, говоре да се демони у уму јављају са изгледом жене, те да, дотичући удове тела, покрећу жудњу и изазивају маштарије. Неки, опет, говоре да страст којом је опседнут демон који се приближава покреће страст [у човеку], распаљујући душу према помислима и доносећи кроз сећање [разне] облике. И за друге страсне маштарије говоре слично, тј. да се са једним дешава на један начин, а са другим на други. Међутим, уколико је у души присутна љубав и уздржање, ни на Један од наведених начина демони не могу да покрену ни једну страст, ни у будном стању тела, ни у сну.

86. Неке од заповести Закона [тј. Старог Завета] треба испунити и телесно и духовно, а неке само духовно. Тако заповести: *Не чини прељубе, не убиј, не кради* и друге сличне (Изл.20,13-15) треба сачувати и телесно и духовно тројаким начином. Обрезивати се (Лев.12,3), пак, чувати суботу (Изл.31,13), клати пасхално јагње, јести са бесквасним хлебовима и горким зељем (Изл.12,8; 23,15) и слично треба испуњавати само духовно.

87. Постоје три општа наравствена стања код монаха: прво - уопште не грешити на делу, друго - не задржавати у души страсне помисли и треће - изглед жена и увредилаца бестрасно посматрати у разуму.

88. Нестицатељан [тј. сиромаштвољубив] јесте онај ко се одрекао свега што је имао и ко на земљи нема ништа осим тела. Он је чак и према њему раскинуо сваки однос, старање о себи предавши Богу и побожним [људима].

89. Од оних који стичу [богатство] једни поступају бестрасно (због чега се не жалосте када га се лише, као и они који су отимање своје имовине подносили са радошћу – (Јев.10,34), док други поступају страсно (због чега постају прежалосни када треба да га се лише, као богаташ из Јеванђеља који је отишао *жалостан* (Мт.19, 22). Уколико га се, пак, и лише они до смрти жале за њим. Према томе, лишавање богатства показује расположење бестрасног и страсног.

90. Врхунске молитвенике демони нападају [са циљем] да не примају просте помисли о чулним стварима, зналце [тј. средње, са циљем] да у себи задржавају страсне помисли, а оне који се подвизавају у делању [тј. почетнике, са циљем] да их наговоре на грех делом. На сваки начин се, дакле, окајани боре против свих [са циљем] да људе одвоје од Бога.

91. Они који се по промислу Божијем у овом животу труде у побожности испитују се са три искушења: или даривањем пријатнога, тј. здравља, лепоте, деце, имања, славе и сличног, или навођењем непријатнога, тј. губљењем деце, имања и славе, или оним што телу причињава патњу, тј. болестима, мучењима и слично. Првима говори Господ: *Који се не одрече свега што има, не може бити мој ученик* (Лк.14,33), а другима и трећима: *Трпљењем својим спасавајте душе ваше* (Лк.21,19).

92. Говоре да четири узрока мењају састав тела, изазивајући у уму било страсне било, бестрасне помисли: анђели, демони, ветрови и храна. Анђели, веле, измењују [састав тела] речју, демони - додиром, ветрови - својим променама, а исхрана - каквотом јестива и пића, те њиховим обиљем или недовољношћу. Осим реченог, до измена долази и сећањем, слушањем и гледањем, тј. пошто душа најпре пострада од

жалосних или радосних утисака које прима у себе. Пострадавши од њих, душа мења састав тела, насупрот раније реченоме, тј. да се најпре мења састав тела који потом у уму изазива помисли.

93. Смрт у правом смислу јесте одвајање од Бога. Жалац, пак, смрти јесте грех (ЛКор.15,56). Примивши га у себе, Адам је истовремено био прогнан и од дрвета живота, и из раја, и од Бога (Пост.3), чему је по неопходности уследила и смрт тела. Живот, међутим, у правом смислу јесте Онај ко је рекао: *Ја сам живот* (Јн.11,25). Претрпевши смрт, Он је умрлог [човека] поново привео у живот.

94. Онај ко пише слово има [за циљ] или да се подсећа, или да користи другима, или и једно и друго. Он, опет, пише или да би штетио неким, или да би се показао или стога што је принуђен.

95. Зелено место (Пс.22,2) јесте делатна врлина, а вода одмора (Пс.22,2) - познање оног што постоји.

96. Сенка смрти (Мт.4,16) јесте човечји живот. Онај ко је са Богом и са ким је Бог смело може да каже: *Ако и пођем посред сенке смрти, нећу се бојати зла, јер си ти са мном* (Пс.22,4).

97. Чист ум правилно посматра ствари, увежбана реч виђено доводи пред очи [других], а јасан слух га прима. Онај, пак, ко је лишен свих троје ружи онога ко је рекао.

98. Са Богом је онај ко познаје Свету Тројицу и Њено дело стварања и промисао, те онај ко је страдални део душе учинио бестрасним.

99. Говоре да штап означава Суд Божији, а палица - промисао. Онај ко је стекао њихово познање може да каже: *Штап твој и палица твоја ме утешили* (Пс.22,4).

Када се ум ослободи од страсти и када се просвети сагледавањем бића, моћи ће да се сједини са Богом и да се моли као што треба.